

УДК 336.02

Рубаха М.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Брездень Н.І.

*студентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

THE FINANCIAL POLICY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF THE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено напрями реформування фінансової політики України в умовах активізації євроінтеграційних процесів та здійснено оцінку їх впливу на економіку держави, визначено необхідність адаптації фінансової політики держави до вимог європейських стандартів макроекономічного регулювання та запропоновано заходи щодо покращення фінансової ситуації в Україні.

Ключові слова: Європейський Союз, євроінтеграційний процес, глобалізація, фінансова політика, фінансовий ринок, фінансова політика, грошово-кредитна політика, бюджетний дефіцит, державний борг, фінансова система, банківська система.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы направления реформирования финансовой политики Украины в условиях активизации интеграционных процессов и осуществлена оценка их влияния на экономику государства, определена необходимость адаптации финансовой политики государства к требованиям европейских стандартов макроэкономического регулирования и предложены меры по улучшению финансовой ситуации в Украине.

Ключевые слова: Европейский Союз, евроинтеграционный процесс, глобализация, финансовая политика, финансовый рынок, фискальная политика, денежно-кредитная политика, бюджетный дефицит, государственный долг, финансовая система, банковская система.

ANNOTATION

In work investigated directions of reformation of financial politics of Ukraine in the conditions of activation of European integration processes and the estimation of their influence is carried out on the economy of the state, defined the necessity of adapting the financial policy of the state to the requirements of European standards of macroeconomic regulation and proposed measures to improve the financial situation in Ukraine.

Keywords: European Union, European integration process, globalization, financial policy, financial market, fiscal policy, monetary policy, budget deficit, government debt, financial system, banking system.

Постановка проблеми. Нині однією з найбільш актуальних економіко-політичних тем є проблема економічної та фінансової інтеграції між різними країнами, зокрема між Європейським Союзом та Україною.

Сьогодні Європейський Союз – це найбільший центр політичної, економічної та культурної активності. Роль цього масштабного проекту важко переоцінити. В основу діяльності Європейського Союзу покладено чотири найголовніші постулати, а саме: вільне переміщення осіб, вільний обіг капіталу, товарів та послуг між країнами – членами ЄС. Ефектив-

ність діяльності Союзу безпосередньо залежить від налагодження співпраці між країнами-членами, а також із сусідами Європейського Союзу. Тому вступ України до ЄС має важливе стратегічне значення не лише для вітчизняного ринку, а й для самого Союзу.

Основним завданням України є повернення до європейського цивілізаційного простору. Проте перехід економіки від олігархічно-кланової, наскрізь пронизаної корупцією, до соціально орієнтованої, побудованої на демократичних засадах, супроводжується надзвичайним загостренням економічної кризи, соціальних конфліктів, військовими діями. Суспільство платить високу ціну за прагнення зайняти достойне місце в глобалізованому світі.

Участь України в євроінтеграційних процесах викликала потребу в пошуку оптимальних напрямів адаптації вітчизняної економіки до вимог економічної інтеграції.

Сучасна фінансова політика повинна враховувати всю багатofакторність, багатокomпонентність та багатоваріантність управління фінансами задля забезпечення ефективного функціонування національної економіки. На сучасному етапі державна фінансова політика повинна коригуватися відповідно до зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженням теоретичних та практичних засад фінансової політики тією чи іншою мірою займалися такі науковці, як В. Бурцев [3], О. Василик, Н. Вовченко [1], В. Геєць [8], Л. Гордієнко, А. Гриценко [8], В. Зимовець, О. Кіреєва та інші.

Водночас в умовах макроекономічної та політичної нестабільності, яка характерна для України в останні роки, необхідно шукати нові шляхи до адаптації фінансової політики нашої держави в умовах євроінтеграційних процесів, які б нейтралізували негативний політичний та економічний вплив Російської Федерації на економіку, а також відповідали новим викликам глобалізації.

Метою статті є визначення основних шляхів адаптації фінансової політики України в умо-

вах активізації євроінтеграційних процесів, а також визначення заходів щодо покращення фінансової ситуації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стрімкий розвиток фінансової глобалізації сприяє поглибленню міжнародної фінансової інтеграції. Під фінансовою глобалізацією розуміємо зростаючий взаємозв'язок країн усього світу внаслідок зростаючого обсягу і розмаїття трансграничних трансакцій фінансових інструментів, послуг і міжнародних потоків капіталу, швидкої та широкої взаємодії фінансових і телекомунікаційних технологій [1].

Сьогодні основною стратегічною метою зовнішньоекономічної політики України є курс на інтеграцію до Європейського Союзу. Пріоритет європейського вектору економічної інтеграції України зумовлений геополітичними, історико-культурними, суспільно-політичними реформами.

Численні кризові явища в Україні спричинені не лише військовими діями, а й прорахунками у здійсненні управління соціально-економічним розвитком країни. Саме вони виявили слабкі місця в політиці, економіці, соціальній сфері тощо. Їх узагальнення дає змогу зрозуміти напрями реформування усіх сфер суспільства. Комплекс проблем охоплює бюджетну політику, оподаткування, грошовий обіг, кредитування, фондовий ринок, фінанси суб'єктів господарювання тощо. Їх вирішення можливе на основі чітко визначених стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку, послідовної політики їх досягнення.

Для забезпечення економічної стабільності модель фінансової політики повинна бути спрямованою на динамічне зростання та конкурентоспроможність національної економіки. Лише за такої моделі Україна здатна найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних трансформацій. Ефективність функціонування фінансової системи держави залежить від налагодженості фінансових відносин у суспільстві, а також від дієвості фінансового механізму, за допомогою якого реалізується фінансова політика держави.

Глобальні трансформації сучасної світової і національних фінансових систем можна охарактеризувати такими чинниками, як:

- стрімкий розвиток процесу світової інтеграції економічних зв'язків, інтеграція національних фінансових ринків, глобалізація світового господарства;
- відносно ослаблення регулювання світових фінансових ринків (за збільшення їхніх обсягів і оборотів операцій, приросту конкуренції між ними);
- розширення світової фінансової системи за рахунок входження до світової економіки країн, що розвиваються (зростає глобальна нестабільність);
- постійне збільшення маси капіталів (включаючи потоки капіталів між країнами),

зростання активності їхнього руху (зумовлена зростанням швидкості переказів з одного ринку на інший) створює додаткові проблеми;

- високий ступінь концентрації фінансових ресурсів як на макроекономічному (бюджетні системи держав і міжнародних організацій), так і на глобальному (міждержавна економічна інтеграція, включаючи її фінансовий і валютний складники) рівні;
- тенденція до концентрації капіталів, зростаюча автономізація глобальних комерційних і фінансових конгломератів;
- зростання інтенсивності фінансових трансакцій, високий ступінь мобільності та взаємозв'язки на фінансових ринках;
- розмаїття фінансових інструментів, високий ступінь їхнього динамізму тощо [3].

В умовах активізації євроінтеграційних процесів в Україні особлива увага у сфері фінансової політики повинна приділятися фіскальній політиці. Окремі особливості фіскальної політики дають змогу стверджувати, що продумані податкова і бюджетна політики можуть досить ефективно виконувати функції макроекономічної стабілізації в короткостроковому і середньостроковому періодах. Однак слід зазначити, що фіскальна політика не завжди є гнучким інструментом макроекономічної стабілізації в межах інтеграційних об'єднань. Більше того, систематичне використання цього інструменту стабілізації приводить до нагромадження державної заборгованості та формування стійкого бюджетного дефіциту, а це є негативним явищем для Єврозони і разі некерowanego зростання дефіциту бюджету і державного боргу в одній або декількох країнах.

Зауважимо, що в межах ЄС збільшення бюджетного дефіциту і державного боргу в одній із країн Єврозони може відбитися на величині процентних ставок на території союзу, а отже, і на витратах із залучення запозичень для інших його членів [6]. Так, за стійкого бюджетного дефіциту в одній із країн інтеграційного об'єднання інвестор вимушений провести оцінку ризику дефолту і виплатити відповідну премію за цей вид ризику.

Інший варіант розвитку подій для країни, що має необмежено зростаючий бюджетний дефіцит, передбачає, що вона буде змушена розміщувати боргові папери на фінансовому ринку союзу, а це, як відомо, чинитиме тиск на ціни облігацій і тому викликати зростання ринкових процентних ставок. Як наслідок, це приведе до збільшення витрат інших країн союзу з обслуговування їхніх власних боргових зобов'язань і вимагатиме проведення жорсткішої фіскальної політики.

Наведемо показники бюджетного дефіциту і державного боргу щодо ВВП України в період з 2013 року по II квартал 2017 року (рис. 1).

Як бачимо, державний борг України з року в рік зростає, а бюджетний дефіцит коливається

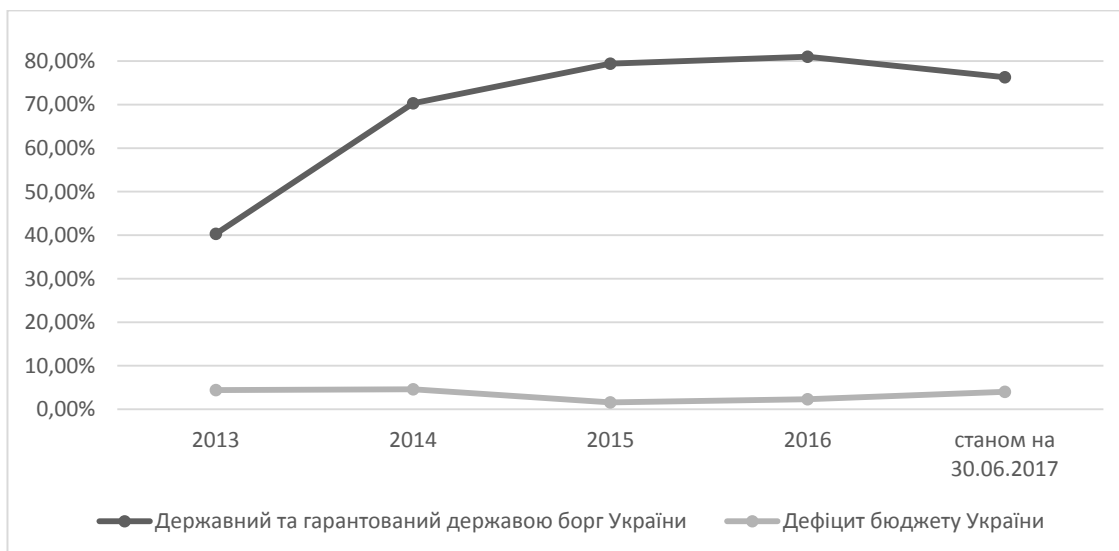

Рис. 1. Динаміка бюджетного дефіциту і державного боргу України [5]

в межах 1,6–4,6%, проте теж має тенденцію до зростання.

Одним з основних напрямів фінансової політики є грошово-кредитне регулювання економіки, яке являє собою сукупність заходів впливу на економічні процеси, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування вітчизняної економіки та стабілізацію національної грошової одиниці.

Держава реалізує грошово-кредитну політику через Національний банк України, у межах повноважень якого є забезпечення не лише цінової стабільності, а й фінансової, у тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі щодо цінової стабільності.

В умовах економічної інтеграції реалізація грошово-кредитної політики України повинна проводитися з урахуванням поточних особливостей тенденції на світових ринках та характеру їх впливу на українську економіку.

Основні засади грошово-кредитного регулювання НБУ розробляє з урахуванням прогнозів основних макроекономічних показників, таких як приріст реального ВВП, грошової маси та грошової бази; рівень інфляції та номінального ВВП. Так, за прогнозами Національного банку України приріст реального ВВП в кінці 2017 року очікується на рівні 1,8% за інфляції 12,2 (у розрахунку грудень до грудня попереднього року), номінальний ВВП – в обсязі 2585–2627 млрд. грн., прирости грошової маси та грошової бази становитимуть 13,2% і 8,4%, відповідно. Загалом прогнози макроекономічних показників слугують Національному банку орієнтиром під час прийняття рішень щодо питань грошово-кредитної політики. Проте вибір їхньої конкретної конфігурації залежить не лише від наведених параметрів, але також і від фактичної динаміки зовнішньої кон'юнктури, реального стану грошово-кредит-

ного та валютного ринків і фактичного наближення Національного банку до його середньострокових цілей [7].

З огляду на це, на сучасному етапі пріоритетною ціллю грошово-кредитної політики є зниження інфляції до рівня однозначного показника, оскільки низька і стабільна інфляція є передумовою сталого економічного зростання та відновлення економічного потенціалу України.

Ще одним не менш важливим наслідком процесу євроінтеграції України є прискорення процесів фінансової інтеграції, що супроводжується збільшенням «глибини» і «ширини» фінансових ринків, а також зниженням премії за валютний ризик і частково макроекономічних ризиків внаслідок стабілізації економічної політики. Крім того, натепер спостерігаються значне зростання окремих сегментів фінансового ринку.

Сьогодні вітчизняний ринок банківських послуг має значний потенціал розвитку, а тому є привабливим для європейських банків. Проте варто пам'ятати, що найменш інтегрованим сегментом фінансового ринку країн Єврозони є саме банківський сектор.

Процес фінансової глобалізації активує низку загроз для банківської системи України, які пов'язані з такими факторами, як:

- конкурентне середовище на ринку банківських послуг;
- підвищений рівень фінансової нестабільності;
- політична ситуація в країні;
- рівень кваліфікації керівництва та інші.

Наприклад, нерегульований доступ іноземного банківського капіталу може привести до зниження конкуренції та капіталізації українських банків, зменшення ефективності банківського нагляду, що викличе негативні наслідки як для економіки країни загалом, так і для фінансово ринку зокрема.

Проте, безперечно, у процесі інтеграції банківської системи існують і свої плюси. Наприклад, активізація євроінтеграційних процесів приведе до розширення доступу до інвестиційних ресурсів західних інвесторів. Також очевидно є можливість упровадження новітніх банківських продуктів та нових технологій ведення банківської діяльності, формування прозорих, якісних і позбавлених корупції схем діяльності банківських установ України.

У процесі євроінтеграції України особливу увагу необхідно приділити розвитку вітчизняного фінансового ринку, оскільки саме він є фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної ринкової економіки. На сучасному етапі рівень розвитку вітчизняного фінансового ринку є вкрай складним, динамічним і важкопрогнозованим.

В Україні спостерігається відрив фінансового ринку від реальної економіки. Можна стверджувати, що це загальна характеристика, притаманна глобалізованій економіці. На думку В. Гейця, істотним недоліком мейнстрімівських теорій і побудованої на них методології міжнародних фінансових організацій є повне ігнорування проблематики вартості як самостійної реальності та аналіз її винятково у зовнішніх формах (ціни, затрат, вартості активів тощо), що є рівнозначним відмові від пізнання сутності явищ. Ігнорування вартості як реальної основи для розвитку грошових і фінансових ринків у теорії та на практиці створило інституційні умови для відриву фінансових ринків від реальної економіки та відкрило шлях для утворення фінансових «бульбашок» і для масштабних фінансових криз, які переходять у рецесію [8, с. 11].

Наприклад, у 2012 році рефінансування комерційних банків НБУ з метою кредитування реальної економіки привело до припливу грошової маси на валютний ринок та створення девальваційного тиску на гривню. Окрім того, висока частка іноземного капіталу на ринку банківських послуг країни не сприяє інвестиційній активності вітчизняних банків. У цих умовах вихід виробничої сфери з кризи пов'язаний з розширенням інвестиційної діяльності держави, оскільки, як показує досвід розвинених країн, утримання ставки процента на гранично низькому рівні не гарантує відновлення потрібної активності приватного капіталу у виробничій сфері. В Україні, навпаки, утримуються високі процентні ставки за кредитами, що вимагає більш активної державної участі у збільшенні інвестицій у реальний сектор.

Очевидно, що на сучасному етапі державна фінансова політика повинна реалізовуватися з урахуванням сформованих як економічних, так і політичних умов, а також забезпечувати стабільне функціонування національної економіки.

Свідченням ефективності впроваджених заходів у сфері фінансів є зменшення дефіциту

державного бюджету та боргу України, розширення сфери послуг, розвиток підприємництва, зменшення кількості збиткових і малорентабельних підприємств тощо.

Отже, сьогодні головною метою фінансової політики нашої держави є стабільний соціально-економічний розвиток. І ця мета повинна бути єдиною для всіх рівнів влади, для всіх суб'єктів економіки. Реалізація фінансової політики повинна передбачати зростання фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єктів господарювання, сприяти створенню міцної фінансової основи діяльності органів влади для реалізації завдань і функцій, покладених на державу, забезпечувати стабільність суспільного виробництва з метою поліпшення економічного становища держави і соціального захисту населення.

Уряд України задекларував основні напрями реформ, спрямованих на подолання кризових явищ і створення умов для подальшого зростання економіки [9]. До них можна віднести:

- забезпечення збалансованості Державного бюджету України, запровадження середньострокового бюджетного планування та системи управління державним боргом, мінімізацію неефективних державних видатків;
- зменшення енергетичної залежності за рахунок впровадження енергозберігаючих технологій, диверсифікації поставок газу, використання альтернативних джерел тощо;
- дерегуляцію ведення бізнесу та боротьбу з корупцією;
- створення сприятливого інвестиційного середовища, захист прав власності як для зовнішніх, так і для внутрішніх інвесторів;
- розвиток високотехнологічних виробництв, індустріальної та інноваційної інфраструктури;
- відкриття нових та розширення наявних ринків для української продукції тощо.

Зважаючи на все вищезазначене, держава для досягнення стійкого розвитку економіки змушена застосовувати весь набір наявних у неї інструментів і методів фінансової політики: грошово-кредитне регулювання, міжбюджетне і бюджетно-податкове регулювання тощо, а також враховувати цілу низку факторів: соціальних, політичних, демографічних, екологічних, технологічних, інфраструктурних.

Висновки. Отже, у процесі євроінтеграції особливу увагу необхідно приділити стабілізації вітчизняної економіки.

Фінансову політику слід розглядати як вагомий інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку України. Успішна реалізація фінансової політики сприятиме зміцненню стратегічних позицій України на міжнародній арені. Її дієвість насамперед залежить від швидких та якісних внутрішніх реформ та економічного розвитку. У цьому сенсі успішність її реалізації є не тільки завданням уряду, а й суспільства загалом.

Для ефективної трансформації фінансової політики важливо забезпечити впровадження реформ, спрямованих на модернізацію економіки. Проте, як свідчить досвід, зміна, наприклад, бюджетної політики неможлива без внесення змін у податкову, пенсійну, адміністративну, судову системи, а також у систему соціального захисту населення, оскільки вони пов'язані між собою.

У контексті цього основною стратегічною метою України є забезпечення стабільності і сталого розвитку фінансової системи та всієї економіки країни. І, як наслідок, досягнувши поставленої мети, в перспективі Україна зможе вийти в єдиний європейський простір як рівноправний партнер.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовченко Н.Г. Факторы развития и современные тенденции глобализации / Н.Г. Вовченко, Н.В. Фадеева // Финансовые исследования. 2006. № 13. С. 1–22.
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» № 2411-VI редакція від 09.07.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Бурцев В.В. Основной конкурентный потенциал страны-системы в условиях финансовой транснационализации / В.В. Бурцев // Финансовый менеджмент. 2001. № 6. С. 3.
4. Tanzi V. (2005). Fiscal Policy and Fiscal Rules in the European Union // CESifo Forum, 3.
5. Бюджет України: статистична інформація // Ціна держави. URL: <http://www.cost.ua/budget/>
6. Baldwin R., Wyplosz Ch. (2004). The Economics of European Integration // McGraw-Hill Education. P. 460.
7. Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу / Рада Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41258582>
8. Геєць В.М., Гриценко А.А. Вихід з кризи (Роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) / Геєць В.М., Гриценко А.А. // Економіка України. 2013. № 6. С. 4–19.
9. Програма діяльності КМУ: схвалена постановою Верховної Ради України від 19.04. 2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>